

EĞİTİM BİLİMİ'NDE TEORİ VE PRATİK UYUMSUZLUĞU SORUNSAлина FARKLI BİR BAKIŞ

*Arş. Grv. Erdal TOPRAKÇI**

Bu makalede, Eğitim Bilimi'nde hep varolan ve birçok bilim adamınca vurgulanagelen bir sorun olan teori ve pratik uyumsuzluğuna, İnsan Bilimleri kategorisinde ele alınan bir bilim olarak, farklı bir bakış getirilmeye çalışılmıştır. Bunun için ilgili alanyazın taranmış ve elde edilen bilgiler ışığında kuramsal temelde kabul edilebilecek bir bakış açısı getirilmiştir. Varılan sonuç açısından ortaya konulan bulgu, Eğitim Bilimi'ndeki sözkonusu sorunsalın niteliğinin, benimsenen felsefi görüş ve yöntem anlayışından kaynaklanan bir yapaylık sergilediği olmuştur.

Giriş

Bugüne kadar, Eğitim Bilimi 'nde teori ve pratik arasında varolan uyumsuzluk konusunda, gerek Eğitim Felsefecileri gerek Eğitim Bilimcileri ve gerekse Eğitim Pratisyenleri tarafından birçok şey söylendi. Bu söylemlerin neler olduğu ise şöyle özetlenebilir; Teori geliştiriciler ile pratisyenler arasında iletişim kopukluğu, teorisyen ve pratisyenlerin nitel ve nicel eksikliği, politikacıların tutumları, teoriyi pratiğe dökecek insansal ve araç-gereçsel eksiklikler...vb gibi.

Bu çalışmanın amacı, teori ve pratik arasında varolan uyumsuzluğa bu güne kadar vurgulananların dışında farklı bir bakışı getirebilmektir. Bunun için, çeşitli bilim adamları ve felsefecilerce olumlu (Pozitif) bilim sınıflaması içeriğinde ele alınan İnsan Bilimleri ve Doğa Bilimleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelenerek, sözkonusu sonuçların nedenleri üzerinde durulmuştur. Böyle bir arayışın temel nedeni, doğa bilimlerinin insan bilimlerine oranla herkesçe kabul edilen gelişmişliğidir. Bu gelişmenin bilimde büyük bir öneme sahip, teori ve pratik uyumunu sağlamış olmayı gerektirdiği açıktır. Doğa bilimlerindeki bu gelişmişlik, nerede ise İnsan Bilimleri'nin 'Bilim' olmadığı veya olamayacağı şeklinde anlayışının oluşmasına yol açmaktadır. Ve 'Eğitim Bilim' de insan bilimleri içeriğindedir. Bu nedenle, İnsan bilimleri için sözkonusu olan herhangi bir durumun eğitim bilimle de ilgili olması kaçınılmazdır. İşte, eğitimde varlığını bugün bile koruyan teori ve pratik arasındaki soruna bu zorunluluk bağlamında bir yanıt aranmıştır.

Çalışmanın yöntemi, ilgili bilim alanlarına dönük kaynakların taranarak konu ile ilgili bilgilerin toplanması, betimlenmesi , yorumlanması ve genellenmesini içermektedir. Buna göre; bilim, bilimin işlevleri, bilim anlayışları, bilimsel yöntem, araştırma, eğitim

* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi, Denetimi, Ekonomisi ve Planlaması ABD

akımları, eğitim bilimi anlayışları, eğitimde teori ve pratik sorunsalı ile anlayışlar arasındaki ilişki açıklanılmaya çalışılmıştır.

Bilim

Bilimi geçerliği kabul edilmiş sistemli bilgiler bütünü olarak tanımlarsak, hangi tür etkinliklerin bilim olarak adlandırılacağına tereddüte düşebiliriz. Bu tanım kargaşasına rağmen bilimi anlayabilmemiz, geniş oranda onun işlevlerini açıklamamızla olası olabilir. Varolan şeylerin anlaşılması, tanınması, özelliklerinin ayrıntılı olarak saptanması, içinde bulundurduğu ilişkilerin belirlenmesi, bilimin başlangıç düzeyindeki fakat temel işlevlerinden birisidir. Bu aşamada 'Nedir?' sorusu yanıtlanmaya çalışılır. Açıklama işlevi 'Niçin?' sorusuna dönüktür. Varolan şeylerin, durumların ve ilişkilerin nedenleri bulunmaya çalışılır. Kontrol işlevi ise ilk iki işlevle üretilen bilgilerin, fiilen uygulamaya aktarılması, doğa ve toplum olaylarının denetim altına alınmasını amaçlar [1].

Bilim Sınıflaması

Bilim olarak sözü edilen etkinlik, konu ve bir ölçüde de yöntem bakımından farklı dallara ayrılır. Ayırma işlemi bir çok sayı ve çeşitte yapılsa da, burada, sözkonusu çalışma dallarını olgusal ve formel diye iki ana kümede toplayabiliriz. 1. Formel Bilimler: Soyut nesne ve ilişkilere yönelik çalışmalardır. Mantık ve Matematik bu kategoride ele alınır. Bu bilimlerde bir önermenin doğruluk değeri 'ispat' denen mantıksal doğrulukla ilgilidir. Mantıksal doğruluk, önermenin doğrulukları varsayılan belli ilke ve öncüllerden çıkarsanmasıyla sağlanır. ispatlanan bir önerme, çıkarsandığı öncül ya da öncüller doğruysa, yanlış olamaz[2]. Görüldüğü gibi formel bilimlerin ayırıcı özelliği, genelliklere varmak ve çıkarımlar yapmak üzere başvurduğu yöntemden kaynaklanmaktadır[3]. 2. Olgusal Bilimler: Bu bilimler, dünyada olup bitenleri betimleme, açıklama ve öndeme arayışları içinde olan çalışmalardır. Bu arayışta ortaya konulan sonuçlar olgusaldır, doğrulukları olgusal verilere gidilerek yoklanır. Öyle ki gözleme ve deney sonuçlarıyla yoklanmaya elvermeyen hiçbir hipotez veya teoriye yer verilmez. Olgusal bilimler kendi içinde Doğa Bilimleri (Fizik, Kimya, Biyoloji...vb) ve İnsan Bilimleri (Psikoloji,Sosyoloji,Antropoloji...vb) olmak üzere iki grupta toplanmaktadır[4]. Eğitim araştırmaları, eğitim süreç ve sonuçlarına ilişkin olan insan davranışlarını konu edinir. Bu nedenle, eğitim araştırmaları İnsan (sosyal) Bilimler kategorisinde ele alınır[5].

Bilim Anlayışları

Bilindiği üzere, bilim felsefesinde bilim anlayışları arasında kesin çizgilerle ayırım yapmak oldukça zordur. Çünkü bir yazar farklı çalışmalarında veya aynı çalışmanın farklı parçalarında farklı bilimsel yaklaşımları kullanmış olabilir. Yine de kesin çizgilerle olmasa bile bir bilim anlayışı ayırımı yapılabilir. Buna göre aşağıda doğa ve insan bilimlerindeki bilim anlayışları açıklanmaya çalışılmıştır.

Doğa ve insan bilimlerine gerek 20.yy öncesi gerekse sonrası olmak üzere, bütünsel anlamda yapılan yaklaşımlar pozitivizm, realizm ve konvensiyonalizm olarak sınıflandırılabilir. Pozitivizm, insan için olumlu ve yapıcı olanın sadece olguları gözlemleyerek betimlemek olduğunu ileri süren anlayış olarak tanımlanabilir[6]. Pozitivist

için bilim dışsal dünyaya ilişkin kestirimci ve açıklayıcı bilgi elde etme girişimidir. Bunu yapmak için dışsal dünyada bulunan düzenli ilişkileri ifade eden, oldukça genel önermelerden oluşan teoriler inşaa edilmelidir. Önermeler, gözlem ve deney araçlarıyla objektif olarak test edilmelidir. Pozitivist için doğada zorunlu bağlantılar yoktur; varolan sadece, bilimsel teorilerin evrensel yasalarında sistematik olarak gösterilebilecek olan olayların birbirini izleme, düzenlilikleridir. Realistler bilimin amacının, altta yatan yapıların ve mekanizmaların bilgisini elde ederek olaylar arasındaki zorunlu bağlantıları keşfetmek olduğunu savunurlar. Genellikle bu, bizim tarafımızdan bilinmeyen, gözlenemeyen bütünlük ve süreç tiplerinin varolduğunu sayıtlama anlamına gelir. Ancak böylelikle şeylerin görüntülerinin ötesine, onların doğalarına ve özlerine gidebiliriz. Böylece realist için teori, gözlenebilir olayları nedensel olarak ortaya çıkaran yapı ve mekanizmaların bir betimlenmesi olmaktadır. Ve son olarak konvensiyonalistler bilimin objektif olarak test edilebileceği, gözlem ve deney ile karşılaştırılabileceği, teoriler yoluyla, dışsal gerçekliğe ilişkin doğru betimleme ve açıklama getirileceği görüşüne karşı çıkarlar. Ve teori ile gözlem arasında farklılık olmadığını, teorik çerçeveler arasından rasyonel bir seçim yapmak için kullanılabilecek evrensel ölçülerin bulunmadığını böyle bir seçimde etik, estetik veya araçsal değerlerin özsel bir rol oynayacağını ileri sürerler[7].

Bilim Anlayışları ve Bilimin İşlevleri

İster doğa, isterse insan bilimleri açısından olsun, sahip olunan bilim anlayışı bilimin hangi işlevlerinde kalınacağını belirler. Buna göre pozitivist bir anlayış doğa bilimleri açısından bilimin üç işlevini de kullanılırken (ki bugün içinde bulunulan teknoloji zenginliği bunun kanıtıdır.) aynı anlayışın insan bilimleri boyutunda işleyişi, gözlem ve deneyim dışındaki şeyleri kabul etmediğinden betimleme işlevinde kalmaktadır. Gerçekten de bugün pozitivistlerce, bilim olarak görülmeyen bir İnsan Bilimi anlayışı sözkonusudur[8]; [9]; [10]; [11]. Pozitivistlere göre, herhangi bir etkinliğin bilim olarak adlandırılması için üç işlevin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunu yapabilesinin yolu da, gözlenebilir ve deneylebilir gerçeklikle uğraşmasıdır.

Realistlere göre, bilimselliği salt gözlemle ve deneyle elde edilmiş verilerle sınırlandırmak çıkarımcı ve yaratıcı bilimsel uğraşları bilim dışı saymak kaba ve yanıltıcıdır[12]. Nitekim yalnızca ampirik ve somut gerçekliklere dayanılmasını savunanların 'teoriye, felsefeye kaçmayıp gerçekçi olmak' diye tanımladıkları zahiri tevazuuların altında, 'renk körü' nün, tüm renklerin yalnızca kendi ayırdedebildiği renklerden ibaret olduğunu savunmasındaki benzer bir cahillik-küstahlık diyalektiği yatmaktadır[13]. Çünkü gözlem ve deney teoriyi gerekser[14]. Bilimin ikinci işlevinden üçüncü işlevine geçiş böyle bir gereksemeyi zorunlu kılar. Daha önce de vurgulandığı gibi pozitivistler bunu doğa bilimlerinde yapmaktadırlar; fakat insan bilimlerinde aynı anlayışta olduklarını görmek zordur. Oysa bilimler, ele aldıkları somut gerçekliklere göre değil, ele alacakları teorik nesneyi oluştururken izledikleri yöneme göre birbirinden farklılaşırlar. Bir başka anlatımla, bilimler aynı gerçeğin farklı yönlerini farklı yöntemlerle araştırırlar. Pozitivistlere göre, insan bilimlerinde incelenen nesnenin bilinçliliği, o alandaki düzenlilikleri ortadan kaldırır. Düzenlilik olmayınca da bilim herhangi bir teori üretemez. Oysa bilinç boyutuna sahip oluş, bu alanla ilgili olayların kararlı olmadığı ve her an değiştiği anlamına gelmez. Tersine kendiliğinden işleyişine, doğal akışına bırakıldıklarında, belli genellikler doğrultusunda, yani beklenildiği gibi belirir. Nasıl doğa bilimlerinde öndeyilerin geçerli olabilmesi için

yasanın dayandığı önkoşulların varlığını sürdürmesi veya yenilenmesi gerekiyorsa, herhangi bir şekilde müdahale edilmemiş toplum ve birey genellemelerinde önkoşulları vardır. Üstelik istem dışı karışmaların kaynağı, bir bakıma yine bu alandaki genellemelerin kendisi değil midir? İnsan bilimleri kendilerinin ortaya koyduğu yasaların gösterdiği gidişin engellenmesi, hızlandırılması, saptırılması veya değiştirilmesi amacıyla yapılan bilinçli etkiler sonucu önkoşullarından yoksun kalmıştır. Buna göre, bugüne kadar gözlediğimiz doğa düzenin sisteme dışarıdan gelebilecek herhangi bir etkiyle her an alt-üst olması ve sonuçta tüm yasaların geçerliğini yitirmesi olasılığı, sözkonusu karışmadan farklı bir olgu olmayacaktır. Böyle olunca da, doğa bilimleri ile insan bilimleri arasındaki ayrım, yalnızca yasaların önkoşullarındaki değişkenlik olasılığının derecesinden kaynaklanacaktır. Bu anlamda, ister doğa isterse insan bilimlerinde olsun, bir önkoşuldan hareketle varılan yasaların, önkoşullarında bilinçli veya bilinçsiz olarak yaratılacak değişikliklerden ötürü doğabilecek sapma olasılıkları hesaplanarak çıkarımlar yapılmalıdır[15]. Buna göre realist bilim anlayışı, bilimin son işlevi olan denetimi, 'dönüştürme' olarak anlar. Çünkü bu anlayışta yalnızca nedensel zorunlulukların denetim altında tutulması değil; aynı zamanda yönlendirilmesi de vardır.

Konvensiyonalistlerin anlayışı ile bilimin işlevleri arasındaki ilişkiye bakmak, pozitivistlerle realistler arasındaki benzerlikleri vurgulamayı gerektirir. Realist ve pozitivistler bilimin ampirik- temelli, rasyonel, objektif bir girişim ve bilimin amacının doğaya ilişkin doğru bir açıklama ile kestirimci bilgi sağlamak olduğunda birleşirler[16]. Konvensiyonalistler bunu reddederek gerçeğin hiçbir zaman bulunamayacağını ileri sürerler. Realist bir anlayışla açıklanırsa, 'sürekli içerik ve biçimi değiştirilen gerçeğe elbette ulaşılamaz' gibi bir kanı, aynı görüşle doğal olarak uyusmaz. Konvensiyonalistlerle bilimin işlevi ilişkisinde, bilimin işlevlerinin gerçeğe biraz daha yaklaşmayı sağladığı ve gerçeğin hiçbir zaman bulunamayacağına dayalı olarak, değil dönüşüme uğratmak; denetim işlevinin bile yerine getirilemeyeceği ilişkisi ortaya çıkarılabilir.

Bilimsel Yöntem, Araştırma ve Bilim Anlayışları

Bilimsel yöntem, problem çözmek üzere; güçlüğü sezme, problemi tanımlama, çözümü kestirme, gözlenebilir doğrulayıcıları belirleme, deneme ve raporlaştıma aşamalarından oluşan bir süreç olarak tanımlanabilir. Araştırma ise: verilerin; amaçlı, planlı ve sistemli olarak toplanması, gruplanması, analizi, sentezi, açıklanması, yorumlanması ve değerlendirilmesi işlemleriyle problemlere güvenilir çözüm yolları bulma sürecidir. Bu anlamda, araştırma, bilimsel yöntemin formal, sistemli ve dikkatli bir biçimde uygulanması şekli olarak da tanımlanabilir[17]. Bu tanımlamalar ışığında, bilimsel yöntem ve araştırmanın binişikliğinin 'bilimsel araştırma' kavramını oluşturduğu söylenebilir. Bilim bilgiye araştırma yoluyla ulaşır. Bilimlerin gelişmesi de araştırma tekniklerinin gelişmesine hizmet eder. Bilimsel araştırma demek, herhangi bir bilim adamının özel bir yol izleyerek aynı sonuçlara ulaşabildiği genel standart koşulların var olması demektir[18].

Bilim ile bilimsel araştırma arasındaki bu ilişki, bizi bilim anlayışları ile bilimsel araştırma yöntemi arasında nasıl bir ilişki olduğuna yönelik bir arayışa itebilir. Bilimsel yöntemin tüm bilim ve problem alanlarında geçerli bir yöntem olup olmadığı yönünde bugün bile varlığını sürdüren bir tartışmanın sözkonusu olması, itkiyi güçlendirebilir[19]. Tamamıyla pozitivist anlayışın bilgiye ulaşma yolu olarak kabul edilen bu yönetime realizmin ilk

eleştirisi, doğrulayıcıların 'gözlenebilir' olanla sınırlandırılmasıdır. Örneğin, sesi titreşim temeline oturtmak yalnızca duyduğumuz sesleri yani gözlenebilir verileri değil, 'duyamadığımız sesleri' yani gözlenemeyeni de hesaba katan çerçeveler aracılığıyla mümkün olabilir. Duyumsal çerçeveleri aşmak zorunda olan böyle bir çerçevenin ancak biliş düzeyinde akıl yoluyla kurulabilecek teorik bir çerçeve olacağı açıktır[20].

Konvensiyonalistler bilimsel yöntemdeki 'doğrulamanın' hiçbir zaman tamamıyla gerçekleştirilemeyeceğini bu nedenle, 'yanlışlamaya' çalışılması gereğinden sözederler [21]. Pozitivist açıdan bu sav ilk bakışta, basit bir mantık konusu olarak haklıymış gibi görülür. T bir bilimsel teoriyi temsil etsin, 'O' da bazı sınama işlemlerinin gözlenebilir sonuçlarını temsil eden bir önerme olsun. Eğer T' den O' yu çıkarırsak ve O' nun yanlış olduğunu gösterirsek, mantıken T' nin de yanlış olduğunu kabul etmemiz gerekir. Ancak O' nun doğru olduğu gösterilirse bu T' nin de doğru olduğunu göstermez, çünkü doyurucu bir geçekleme olanaksızdır. Realistler buna, nasıl tam olarak bir doğrulamadan sözedilmiyorsa aynı şekilde yanlışlamadan da söz edilemez diye eleştiri getirirler [22].

Konvensiyonalistlerin bir kısmıda teoriye aşırı bir vurgu yaparak, görülen ve gözlemlenenin, inanç ve bilgilerle belirlenmesi nedeniyle döngüselliğe düşmeksizin gözlem araçlarıyla, bu inançların doğruluğunun veya yanlışlığının sınanamayacağını ileri sürerler. Realistler bunun ortak bir bilim dili oluşturmakla aşılabileceğini vurgularlar. Bunun da ancak teori ve pratik arasında sağlanacak bir döngüsellekle mümkün olabileceği açıktır. Konvensiyonistler içinde ele alınan instrumantistler ise, doğrulamayı yararlılık olarak alırlar. Realistler bu tür durumların varlığının normal olarak bilimde henüz yeterli teorinin geliştirilmemiş olduğuna işaret ettiğini ileri sürer. Yeterli bir teorinin yokluğunda yani pragmatik gereksinimlere hizmet etmenin ötesinde amaçları olan yeterli bir teorinin yokluğunda realist bu boşluğu gideren cihazların kullanımını kabuledebilir; fakat bu, instrumentalist tutumun doğru olduğunu gösteren bir durum olarak değil de tamamen doyum dışı durum olarak görülmelidir.

Instrumantalizm bilimsel teorilerin doğruluğunu reddederken veya bunların kabul ya da reddinde pratik ilgileri bir ölçüt olarak vurgularken konvensiyonalisttir. Fakat benimsediği bilimsel etkinlik çeşitinin sonuçları yüzünden pozitivizme yaklaşıp [23].

İster pozitivist ister konvensiyonalist olsun, teoriden ürken bir yöntem anlayışı, kurgusal düşünceyle yapıcı düşünceyi birbirine karıştırır. Böylece yapıcı bir tasarımlama ile olguların içerdiği ancak doğrudan gözlemlerle çıkarılamayan bir yapı kurmak ve varılan genellikleri çabayla birleştirerek bir yapısal bütüne ulaşmak olanağından yoksun kalmıştır. Bu tutum toplumsal genellikler ve yasaların salt biçimiyle işlediği toplumsal modellerin kurulmasını önlemiş ve bu yasalara dayanarak modelin işleyişine ilişkin çıkarımlarda bulunma olasılığını ortadan kaldırmıştır. bunun sonucu olarak elde edilen ampirik bulgulardan gereğince yararlanma olanağı bulunamamış genel bir teori içinde değerlendirilemeyen bu bulgular yeterince anlam kazanamamıştır. Kısacası, olgular ve genellikler arasında yapısal bütünlüğün ancak yapıcı bir teorik tasarımlamayla kurulabileceği unutulmuştur. Bu yöntem anlayışı araştırmanın her aşamasını standartlaştırıp kendine göre rasyonelleştirirken, araştırmayı belli tekniklerin yinelenişi, belli gerekimlerin yerine getirildiği kalıplaşmış bir işleme dönüştürmüştür. Böylelikle araştırmacı yaratıcı bir bilim adamından çok araştırmanın gerektirdiği işlemleri gerçekleştirmek üzere bürokratik bir örgütlenmenin başarıyla

işlemesini sağlayan bir teknik yönetici olarak belirmiştir[24]. Sonuç olarak, kullanılmakta olan bilimsel araştırma yöntemi başlangıcından sonuna kadar, özellikle doğrulama veya yanlışlama aşamasında, ampirizmi aşamadığından, evrensel olamaz. Ancak teoriyi ve pratiği iç içe işletebildiğinde bunu gerçekleştirebilir[25].

Eğitim Akımları, Eğitim Bilimi İşlevleri, Bilim Anlayışları ve Eğitimin Bilimliliği

İlk çağlarda eğitim, politikanın içinde görülüyordu. Eğitim ve politika da felsefenin ana bölümlerinden kabul ediliyordu. Ancak Yeniçağın başlarında insan her yönüyle politikanın konusu olmaktan kurtuldu; yalnızca vatandaş olarak politikayı ilgilendirmeye başladı. Felsefenin bir bölümü olarak politika ve eğitim birbirinden yıldıktan sonra bazı düşünürler, eğitimi felsefenin içinde düşündüler. Ancak bazıları da eğitim ile felsefeyi birbirinden ayırdılar. Bu düşünürler eğitimin bir bilim haline gelmesinde önemli katkılarda bulundular. Bu arada eğitimin bir bilim olarak diğer insan bilimlerinden nasıl bir farka sahip olduğu önemliydi. Çünkü insanı nesne olarak alan bir çok 'insan' bilim vardı. Sosyoloji, insanı toplumsallaşma yönünden; Psikoloji, bireysel özellikler açısından; Tarih, bilinçli bir geçmiş yaratan varlık olarak...vb. Eğitim ise genel olarak insanla değil, belirli bir ortam içindeki çocuklar ve gençleri nesne olarak alıyordu. Buna, onun, diğer insan bilimlerinden farklı olan yönü denilebilir. Felsefeden ayrılan eğitim, sonra tekrar, başka düşünürler tarafından felsefe ile buluşturulmaya çalışıldı[26]. Fakat sözkonusu buluşma bilimdeki pozitivist anlayışın başatlığı nedeniyle bugün bile gerçekleştirilebilmiş değildir. Bu gerçekleştimsizliği daha net olarak anlama çabası, felsefe ile eğitim arasındaki ilişkiyi ortaya koyabileceği umut edilen, eğitim akımlarıyla onları, başlangıçta yapılan anlayış sınıflamaları içinde görmeyi gerektirebilir.

Bu arada önemle vurgulanması gereken bir nokta, eğitim ile felsefe arasında kurulan pozitivist ilişkide, felsefenin rolünün eğitimin hedeflerinin belirlenmesinde başat olduğudur. Burada yalnızca o değil aynı zamanda sözkonusu akımın zorunlu kılacağı bilgiye ulaşma yöntemlerine de değinilecektir. Böylece herhangi bir akıma göre hedeflenen ve yöntemlenen eğitim biliminin, bilimin hangi işlevlerini kullanacağına veya kullanabileceğine değinmek daha da kolaylaşacaktır.

1.İlerlemeci Eğitim: Pragmatik felsefenin eğitime uygulanmasıdır[27]. Pragmacılıkta; görüşlerin, kuramların ve yasaların değeri, uygulamaya dönük olmaları ve deney (gözlemlene) yöntemiyle kanıtlanmış olmaları koşuluna bağlıdır. İnsan evrende gördüğü pek çok şeyi anlayamaz. Bu nedenle önemli olan, insana bu dünyada işine yarayacakların verilmesidir. Okul yaşama hazırlık değil, yaşamın kendisi olmalıdır. Bunun için değişen ortama uyum sağlamak üzere problem çözmeyi bilen bireyler yetiştirmek gerekmektedir[28]. Bu akımın biliminde bilgiye ulaşma yöntemi, bilimsel yöntem bağlamında 'doğrulama' da deneylenebilir.

2.Özcü Eğitim: Bu akım klasik realizm ve idealizme dayanır. Bu bağlamda eğitimin hedefleri, bireyin toplumsallaşmasını sağlama, başat kültürel değerleri ona kazandırma, değişme ve çatışmayı önleme, kültürel mirası koruma, topluma uyumu sağlam bilgili ve becerili insanlar yetiştirme olabilir. Bu akımda bilgi deneylenendir ve onu elde etmenin yolu genelde tümevarımdır. Bu yolla elde edilen bilgi kesin doğrudur[29].

3.Daimci Eğitim: Bu akımın temelindeki felsefeler de klasik realizm ve idealizmdir. Bu görüşü savunanlar eğitimin evrensel nitelikteki belli gerçeklere göre şekillendirilmesi üzerinde dururlar. Bu akıma göre insanın doğası ve etik ilkeler değişmez bu nedenle insanların bu değişmez gerçeklere göre yetiştirilmesi gerekmektedir[30]. Daimcilikteki bu değişmez gerçeklere, hem tımdengelim hem de tümevarım işe koşulmalı; fakat çoğunlukla tımdengelim kullanılmalıdır. Deney ve gözlem gibi etkinlikler yalnızca bir araçtır. Akıl gerçeği yakalar [31].

4.Yeniden Kurmacı Eğitim: İlerlemeciliğin devamı olan bu akımın dayandığı temel felsefe pragmatizmdir. Bu bağlamda eğitimin hedefleri; dünya uygarlığını kurma; barış, sevgi, işbiriği gibi değerleri kazandırma ve sürekliliğini sağlama olabilir[32]. Bu hedeflerin özü demokrasi kavramındadır. Ulaşılmaması planlanan yaşam biçimi demokrasi olmalıdır[33] Bu akımın bilgiye ulaşma yolunun, bilimsel yöntem ve eleştirisel düşünce olduğu söylenebilir.

5.Politeknik Eğitim: Klasik realizmin eğitime uygulanmasıdır. Bu akımın eğitim hedefleri; sınıfları ve her türlü sömürüyü ortadan kaldırma, doğaya egemen olup onu değiştirme ve üretimde bulunma, toplumsal yararı kişisel yarardan üstün tutma, kişiyi çok yönlü yetiştirme olarak açıklanabilir[34]. Bu akımın bilgiye ulaşma yolu, diyalektiğin yasaları ve genel teknikler yardımıyla bir ileri sürece taşınan tez, antitez ve sentezdir. Bu yol bir süreç olarak sonsuzdur. Doğru bilgi doğanın ve beynin etkileşmesiyle oluşur. Mutlak bilgi yoktur, gerçeklik değeri gittikçe yükselen bilgiler vardır. Bilgi, pratik ve teorinin iç içe işlenmesiyle daha tutarlı olur. Teori ve pratik arasındaki etkileşim sonsuzdur.

Her ne kadar teori ile pratik arasındaki uyumsuzluk sorununun böyle bir eğitim anlayışında çözümlendiği algısı oluşuyorsa da, aslında başlangıçta belirlenen teorik bir yapıya pratiğin uydurulma çabası içinde olduğu görülmektedir.

6.Varoluşçu Eğitim: Varoluşçu felsefenin eğitime yansımasıdır. Bu akıma göre eğitimin hedefleri; insanın kendi kendisini yaratmasını sağlama, her insanın varoluşunu gerçekleştirmesini, özgür eylemde bulunmasını, seçme ve seçtiklerinden sorumlu olmasını, toplumsal değerlerden kurtulmasını, anı yaşamasını ve çevreye uymamasını sağlama ...vb olabilir. Bu akımda bilgi olasıdır ve ona sezgi, Sokratik tartışma ve bazan da bilimsel yöntemle ulaşılabilir[35].

Eğitim akımlarının bu kısa açıklamalarında da görülebileceği üzere: İlerlemeci ve Yeniden Kurmacı eğitim akımları, bilimsel yöntem olarak ifade edilen " gözlenebilir " de kaldığından pozitivist kategoriye; Özcü, Daimci ve Politeknik eğitim akımları değişmezci yönleriyle, teori ağırlıklı konvensiyonalist kategoriye ve son olarak Varoluşçu eğitim, sezgiciliği ve gözlenebilir'e olan vurgularıyla, pratik ağırlıklı konvensiyonelist kategoriye yerleştirilebilir.

Her ne kadar, daha önceki bölümlerde pozitivist anlayışın bilimin işlevleri açısından bilimi hangi noktada tuttuğuna değinildi ise de asıl konu eğitim olduğundan eğitim akımlarının işlev olarak eğitim bilimini nerede tuttuğuna açıklama getirmek yararlı olabilir. Buna göre, İlerlemeci, Yeniden Kurmacı ve Varoluşçu akımlar, eğitim bilimini betimleme ve kısmende açıklama işlevinde tutarken; Özcü, Daimci ve Politeknik akımlar eğitim bilimini,

çoğu zaman betimleme ve açıklamayı bile dikkate almaksızın denetim işlevine zorunlu kılmaktadır. Görüldüğü gibi eğitim akımlarındaki başat pozitivist ve konvensiyonel yönler, etkiledikleri eğitim bilimi açısından , onların teori geliştirmesini ve teorilerinin pratik ile ilişkilendirilmesini engellemektedir. Nitekim Alkan[36] 'ın Türkiye de bulguladığı, eğitim ile ilgili olarak yürütülen araştırmaların yalnızca doğrudan pratiğe dönük ve betimsel nitelikli olması, eğitim bilimine hakim olan pozitivist anlayışı yansıtmaktadır. Anlayışın pozitivist olması, eğitim araştırmacılarının dikkatlerini çoğu kez, eğitim ile ilgili birçok disiplinden biri veya diğeri üzerinde yoğunlaştırmalarına ve eğitimin başka alanlarında çalışan meslektaşlarının bulguları ve sayıtlarına dayandırmalarına yol açmaktadır[37]. Eğitimdeki pozitivist ve konvensiyonalist anlayışın ortaya çıkardığı teorisizlik veya aşırı teori vurgusu, Amerika da eğitim bilim ve sistemlerine hakim olan pragmatik anlayışla (ki pragmatizmin pozitivist veya konvensiyonalist olduğu açıklanmıştı) realizm arasında benzerlikleri ortaya çıkarma çalışmaları[38] ile aşılımaya çalışılmaktadır.

Realist bakış açısıyla, pozitivist ve konvensiyonalistlerin tanımladığı eğitim bir bilim değildir. Ancak eğitim bir bilimdir ve bu bilimin amacı, eğitimin değişme sürecini yöneten etken ve yasaları belirleyerek evrime yönelik değişimleri bilinçli olarak hızlandırma çabalarına yol göstermektir.

Eğitim Bilimi'nde Teori ve Pratik Uyumsuzluğu Sorunsalı ve Bilim Anlayışları

Eğitimdeki teori ve pratik arasında iki yönlü bir sorun vardır. Sorun uyumsuzluk, yönleri ise teorisizleşen pratik ve pratiksizleşen teoridir. Sorunun; birinci yönünü yaşayanlar pozitivistler, ikinci yönünü yaşayanlar ise konvensiyonalistlerdir. Realistler açısından teori ve pratik arasında bir sorun yoktur veya olmamalıdır. Varsa, eğitim bilimselliğini yitirmeye başlamış demektir.

Birçok bilim adamı eğitimde teori ile pratik arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulması gerektiğinden yanadır[39]; [40]; [41]; [42]; [43]; [44]. Pozitivist açıdan eğitim bir bilim değilse (ki insan bilimlerini bilim olarak görmeme mantığı eğitimi de bir bilim olarak görmeyi engeller) ve buna rağmen eğitim bilimi adı altında pozitivist yöntemler kullanılıyorsa burada bir paradoks vardır. Bu paradoks, eğitimdeki teori ile pratik arasındaki soruna bakışta da bir sorun yaratmaktadır. Ve bakış pozitivist olduğundan soruna pratikle ilgili olarak bakılmaktadır. Oysa bu sorun teori ile pratik arasındaki bir uyumsuzluk sorunu değildir. Çünkü, pozitivist anlayış teori üretmek istemediğinden ve yöntemi de bunu kolaylaştırdığından, olmayan bir teorinin pratikle sorunu da olamaz. Pozitivizm, eğitimi yalnızca bir uygulama alanı yapma çabasındadır. Durum böyle olunca, pratikte karşılaşılan sorunlara teori üretemeyen (ki realizmde bu teori anlayışı, yalnızca bir sorun çözmedir) bir eğitim bilimi veya topluluğu manzarası, nitelsiz pratisyenler ve yeterli araç - gerecin olmaması gerekçeleri ile karşılaşılmaktadır. Oysa, pratik yararın ön planda tutulması bilimselliği sınırlandırır. Çünkü yalnızca yapılmak istenilen ya da o anda elde edilmek istenilen şeyler üzerinde, durulduğundan dikkat ve düşünce alanı kısıtlanır ve ötesi kestirilemez[45]. Kısaca eğitimdeki başat pozitivist eğilim teoriyi pratiğe uydurma çabası içinde olduğundan yalnızca pratiğe dönük çalışmakta ve teori geliştirememektedir. Teori olmayınca da yapılanlar deneme ve yanılmadan öteye gidememektedir.

Konvensiyonalist açıdan ise bunun tersi sözkonusudur, yani, teori pratik arasındaki soruna yanıt, pratiğin teoriye uydurulmasında aranır. Oysa özgül güç dengelerine ve ondan kaynaklanan gelişmelere eğer teoride yer yoksa o zaman teoriyi reddetmek gerekir, pratiği değil[46]. Pratiğe dökülemeyen bir teori de doğal olarak bilimsel değil, olsa olsa metafizik olacaktır.

Realizme göre teori ile pratik arasında bir sorun yoktur. Biri olmadan diğeri olmaz ve etkileşimleri sürekli. Eğer aralarında bir sorun varsa nedeni, yönüne göre ya pozitivist ya da konvensiyonalist anlayıştan kaynaklanan yapay bir yaratımdır. Teorinin iki tüketicisi ama bir üreticisi vardır. Üreticisi pratikten haberi olarak, bilim adamı ve tüketicileri pratisyenler ve yine bilim adamıdır. Ama bilim adamı ile pratisyenin teoriyi kullanma amaçları farklıdır. İlki belirli sorunlara yanıt veya çözüm bulmak için; diğeri yasalara varmak için kullanır. Bu anlamda, eğitimin pratik olan yönü bilimsel tutum ve davranışla sorunlara çözüm bulmayı gerektirirken; bilim yönüyle uğraşanların da teori ve pratiğe başvurarak teori yaratma yoluyla yasalara varması gerekir.

Günümüzde, pozitivism gücünü artık yitirmiştir[47]. Bu nedenle, eğitim biliminin teori ve pratik arasındaki uyumsuzluk sorunsalını çözümleyebilmesinin tek yolu, pozitivist anlayışı terkederek realizmle bir çizgide buluşmasıdır, denilebilir.

KAYNAKÇA

1. Karasar, N. (1986): Bilimsel Araştırma Yöntemi - Kavramlar, İlkeler, Teknikler -. Ankara. Bilim Kitap Kırtasiye Ltd. Şti. s. 8
2. Yıldırım, C. (1994): Bilim Nedir? İstanbul. *Bilim ve Ütopya*. Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi. Sayı: 6. s. 4
3. Sencer, M. ve Sencer Y. (1978): Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim. Ankara. TODAİE Yayınları No: 172. s. 6
4. Yıldırım, C. (1994): a.g.e. s. 4
5. Varış, F. (1988): Eğitim Bilimine Giriş. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 159. s. 61
6. Hançerlioğlu, O. (1978): Olguculuk. *Felsefe Ansiklopedisi. Kavramlar ve Akımlar*. İstanbul. Remzi Kitabevi. Cilt: 4. s. 317
7. Keat, R. ve Urry J. (1994): Bilim Olarak Sosyal Teori. (Çev: Nilgün Çelebi) Ankara. İmge Kitabevi Yayınları: 82. s. 9-10
8. Cangızbay, K. (1989): Doğa Bilimleri-Beşeri Bilimler Farklılığı Ya da Beşeri Bilimlerde Nesnenin Kaçınılmaz Öznelliği. Ankara. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*. Sayı: 111. 45-50
9. Mardin, Ş. (1993): İdeoloji. İstanbul. İletişim Yayınları. No: 191.
10. Yıldırım, C. (1994): a. g. e.
11. Keat ve Urry (1994): a. g. e.
12. Sencer ve Sencer (1978): a. g. e.
13. Cangızbay, K. (1988): Sosyolojinin Ontolojik Temeli: İnsan Özgürlüğü. Ankara. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*. Sayı: 98. (41-46) s. 42.
14. Chalmers, A. (1994): Bilim Dedikleri. (Çev: Hüsamettin Arslan) Ankara: Vadi Yayınları. 61-82

- 15.Sencer ve Sencer (1978): a. g. e. s. 21.
- 16.Keat ve Urry (1994): a. g. e. s. 10.
- 17.Kaptan, S. (1983): Bilimsel Araştırma Teknikleri. Ankara. Tekışık Matbaası. s. 14.
- 18.Bilhan, S. (1991): Eğitim Felsefesi Kavram ve Çözümlemesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 164 (I.Cilt, I. Kısım), s.14.
- 19.Karasar, N. (1986): a. g. e. s. 12.
- 20.Cangızbay, K. (1988): a. g. e. s. 42.
- 21.Popper, K. (1992): Olağan Bilim ve Tehlikeleri. Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi (Edit:İmre Lakatos ve Alan Musgrave.) (Çev:Hisamettin Arslan) İstanbul. Paradigma Yayınevi. s. 60-69.
- 22.Keat ve Urry (1994): a. g. e. s. 57.
- 23.A.g.e. s. 56-81.
- 24.Sencer ve Sencer (1978): a. g. e. s. 58-61.
- 25.Krapivin, V. (1988): Diyalaktik Materyalizm Nedir? (Çev: Gül Aysu) İstanbul. Bilsan AŞ. Bilim ve Sanat Kitapları. Top. Bil. Kit. Diz. No: 6. s. 133-210
- 26.Ergün, M. (1988): Eğitim Felsefesi. Malatya. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Yayınları. s. 3-5.
- 27.Fidan, N. ve Erden M. (1992): Eğitime Giriş Ankara. Feryal Matbaacılık San. ve Tic. Lim. Şti. s. 113.
- 28.Ergün, M.(1988): a.g.e. s. 67.
- 29.Sönmez, V. (1993): Eğitim Felsefesi. Ankara. Adım Yayınları No: 21. Feryal Matbaacılık San.ve Tic. Ltd. Şti. s. 98.
- 30.Fidan ve Erden (1992): a.g.e. s.117.
- 31.Sönmez, V. (1993): a.g.e. s. 93.
- 32.A.g.e s. 113.
- 33.Büyükdüvenci, S. (1987): Eğitim Felsefesi "Yazılar". Ankara.Yargıçoğlu Matbaası. s.102.
- 34.Sönmez, V. (1993): a.g.e. s. 126.
- 35.A.g.e. s.135.
- 36.Alkan, C. (1989): Eğitim Bilimlerinde Araştırma. Ankara. AÜ *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt: 22. Sayı: 1. (23-27) s. 25.
- 37.Corson, D. (1990): Eğitim Araştırması ve Popper' in Bilgi Kuramı. (Çeviren: Sabri Büyükdüvenci) Ankara. AÜ *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt: 23. Sayı: 2. (599-613) s. 600.
- 38.Garrison, J. (1994): Realism, Deweyan Pragmatism, and Educational Research. *Educational Researcher*. Vol: 23. No: 1. s. 5-14.
- 39.Balcı, A. (1989): Eğitimsel Araştırmanın Eğitimsel Sorunların Çözümüne Uygulanması. Ankara. AÜ *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt: 22. Sayı: 1. s. 411-420.
- 40.Bursalıoğlu, Z. (1987): Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. Ankara. AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları. No: 154.
- 41.Corsan, D. (1990): a.g.e.
- 42.Ertürk, S. (1986): Türkiye'deki Bazı Eğitim Sorunları Üzerine Düşünceler. Ankara. Şafak Matbaası. Yelkentepe Yayınları: 9.
- 43.Hoy, W. K. ve. Miskel, C.G. (1987): Educational Administration Teory, Resarch and Practice. New-York. Random House.

- 44.Turçenko, V. (1979): Bilimsel-Teknik Devrim ve Eğitimde Devrim. (Çev:Ahmet Okan) İstanbul. Konuk Yayınları No: 80. Sosyalizm Kit. No: 47
- 45.Büyükdüvenci, S. (1987): a.g.e. s.12.
- 46.Thompson, E. P. (1994): Teorinin Sefaleti. (Çev: A. Fethi Yıldırım) İstanbul. Alan Yayıncılık No: 143. Düşünce Dizisi: 23. s. 12.
- 47.AnaBrittanica.(1987): Olguculuk. *AnaBrittanica. Genel Kültür Ansiklopedisi*. Ana Yayıncılık ve Sanat Ür.Paz. San. Tic. Şti. Cilt: 17. s. 74.